

Wat kan de Steenuil van de Steenmarter verwachten?

Sim Broekhuizen

Nu de steenmarter (Mustela foina) steeds meer terrein her- en verovert en steenuilbeschermers ook steeds meer met deze hier een halve eeuw geleden bijna uitgestorven marter geconfronteerd worden, is het goed nader kennis te maken met deze rivaal.

foto Gerard Müskens

Verspreiding

De steenmarter is sinds het eind van de jaren zestig van de afgelopen eeuw met een opmerkelijke come back bezig. Tot in de eerste helft van de 20ste eeuw kwam de soort nog in bijna alle provincies voor, zij het in kleine tot zeer kleine aantallen. De jacht op de steenmarter was intensief, was het niet ter verdelging van een potentiële rover van eieren, pluimvee en kleinwild, dan zeker om de waarde van de vacht. In de winter bracht een mooie vacht wel het weekloon van een landarbeider op. Het gevolg was dat de steenmarter in de jaren 40 zo zeldzaam was geworden, dat de jacht op steenmarters bij wet werd verboden. De stand was op veel plaatsen echter al zo laag geworden, dat deze zich niet meer kon herstellen. Bij het begin van de jaren 60 was de steenmarter, behoudens op een aantal plaatsen langs de oostgrens (in Twente, de Achterhoek, het oostelijke deel van het Rijk van Nijmegen en Zuid-Limburg) uitgestorven.

De terugkeer van de steenmarter had op grond van gegevens uit Midden-Europa verwacht kunnen worden. In gebieden als de toenmalige DDR, Sleeswijk-Holstein, Denemarken en Beieren begon het aantal bemachtigde steenmarters in de jaren 60 te stijgen. Dit was geen gevolg van een intensivering van

Wat kan de Steenuil van de Steenmarter verwachten?

de jachtdruk, want bij de boommarter bleef het aantal bemachtigde dieren min of meer constant. Met de toename van hun aantal verschenen de steenmarters ook vaker in het stedelijk gebied.

In Nederland begon de toename waarschijnlijk het eerst in de tweede helft van de jaren 60 in Twente. Het oosten van Groningen werd begin jaren 80 bereikt. Sindsdien is de areaalgrens steeds verder naar het westen geschoven, tot de IJssel werd bereikt. Deze rivier is lange tijd een effectieve barrière geweest, net als de Maas en het Maas-Waal kanaal. Vanaf de jaren 80 werden echter weer steenmarters in Midden-Limburg ten westen van de Maas gemeld en sinds de jaren 90 ook dieren aan de westkant van de IJssel. Het is niet onwaarschijnlijk dat het merendeel van deze dieren daar werd gebracht door mensen van de oostkant die last hadden van de steenmarters en ze op veilige afstand – aan de andere kant van de rivier – loslieten. In het noorden van het land kon de steenmarter gemakkelijk westwaarts trekken, zodat in de jaren 90 het hele noorden van het land, inclusief de Kop van Overijssel en de Noordoostpolder min of meer gekoloniseerd waren. In het zuiden van het land vindt thans een snelle kolonisatie plaats vanuit Vlaanderen.

Concluderend kan gesteld worden dat naast de nu al door de steenmarter geherkoloniseerde belangrijke steenuilbroedgebieden als Twente, Salland en de Achterhoek, in de nabije toekomst ook andere belangrijke steenuilgebieden als de oostelijke Veluwezoom, Noord-Brabant en Zeeuws-Vlaanderen ook weer tot het areaal van de steenmarter zullen behoren. Mogelijk blijven de overige belangrijke steenuilgebieden als de Betuwe, de Gelderse Vallei en het Kromme Rijngebied nog enige tijd buiten schot, maar het lijkt een kwestie van tijd dat de steenmarter het hele land gekoloniseerd heeft.

Verblijfplaatsen

Als alle marters is de steenmarter een goede klimmer. Zij het dat hij het moet afleggen tegen de boommarter (*Mustela martes*). Die kan zelfs langs gladde stammen van beuken omhoog- en omlaag klimmen. De steenmarter heeft iets meer houvast nodig, maar stammen van vruchtbomen vormen net zo min een hindernis als muren met wat inspringende voegen.

Overdag trekken steenmarters zich terug in donkere holten. We zijn steenmarters onder meer tegengekomen in holten tussen strobalen, in gangen in hooimijten, in steengroeven, in kruipkelders, tussen spouwmuren, in steen- en houthopen, op vlieringen, onder daken, onder de motorkap van auto's, in donkere taxushagen en in boomholten. De meeste plaatsen waarin steenuilen zich graag terugtrekken, ook om te broeden, zijn ook voor steenmarters bereikbaar. Daar waar boommarters voorkomen geldt dat natuurlijk ook voor die soort. Voor bepaalde plaatsen kan die bereikbaarheid door het treffen van voorzieningen worden opgeheven. Rond de stammen van bomen met holten kunnen soms kragen worden aangebracht, en voor de invliegopening van nestkasten kunnen tuitjes van gaas worden aangebracht, zodat een marter met zijn poot niet bij het nest kan komen.

Als alle marters hebben ook steenmarters de gewoonte om regelmatig van dagrustplaats te veranderen. Daardoor lijken er vaak veel meer marters in een gebied aanwezig dan er in feite zijn. Alleen als de vrouwtjes afhankelijke jongen hebben, zitten ze noodgedwongen voor langere tijd op dezelfde plaats. Dit geldt met name de maanden april, mei en juni.

Het sociale systeem

Steenmarters zijn territoriaal: beide geslachten verdedigen hun leefgebied tegen soortgenoten van het zelfde geslacht, terwijl er overlap is van de territoria van mannetjes en vrouwtjes. De vrouwtjes optimaliseren op kwaliteit van het gebied: de oudere dieren hebben het relatief beste gebied door overname van delen van territoria van weggevallen burens. De mannetjes optimaliseren op vrouwtjes: hun territoria beslaan vaak die van twee of drie vrouwtjes, waarbij ze hun aandacht vooral richten op vrouwtjes die paringbereid zijn. Als de dichtheid hoog is worden niet alle vrouwtjes elk jaar drachtig. Jonge vrouwtjes moeten in de loop van de winter het territorium van de moeder verlaten, jonge mannetjes worden door hun vader een paar jaar getolereerd, mits ze zich niet seksueel actief gedragen. Zodra een territoriaal dier sneuvelt of anderszins uit het terrein wordt verwijderd, wordt het vrijgekomen gebied door een buur of een nog niet gevestigd jong ingenomen. Dit betekent dat het weinig zin heeft om dieren die schade doen weg te vangen: vaak is het vrijgekomen gebied al weer binnen een week bezet. Aantalvermindering heeft alleen effect als het hele surplus uit de populatie is verwijderd, maar dan wordt de populatie gelijk kwetsbaar. Het verleden heeft geleerd dat door overbejaging de soort regionaal kan uitsterven.

Wat kan de Steenuil van de Steenmarter verwachten?

foto IBN/Alterra, Joop van Osch

Wat kan de Steenuil van de Steenmarter verwachten?

Voortplanting

De paartijd van steenmarters valt tussen half juni en half augustus. De bevruchte eicellen blijven tot in januari of februari vrij in de baarmoeder zweven en ontwikkelen zich nauwelijks. Pas na de hechting aan de baarmoederwand ontwikkelt zich de placenta en begint de verdere embryonale ontwikkeling. De jongen worden rond maart geboren, dus na een verlengde draagtijd van in totaal bijna negen maanden. De worpgrootte varieert van 1 tot 4, meestal 2 of 3, grotere worpen zijn zeldzaam. De jongen worden gedurende 8 tot 10 weken gezoogd; vanaf de zesde of zevende week wordt ook prooi gebracht. Tegen de tijd dat het vrouwtje ophoudt haar jongen te zogen, verplaatst ze deze meestal naar een plek waar de jongen niet hoeven te klimmen. In de tweede helft van de nacht gaat de moeder met haar jongen op stap. Deze excursies worden snel langer en als de jongen vier maanden oud zijn wordt het gezinsverband losser. Na zes maanden is er van gezinsleven geen sprake meer. Met mannetje neemt geen deel aan de verzorging van de jongen.

Voedselkeuze

De steenmarter staat te boek als een opportunistische generalist: hij heeft een breed voedselspectrum en neemt wat het makkelijkst te krijgen is. In de herfst worden naast kleine zoogdieren en vogels relatief veel bessen en fruit gegeten, in de winter en het voorjaar vooral kleine zoogdieren en vogels, in de lente en de zomer komen daar ook eieren van zangvogels bij. Ongewervelde dieren, zoals kevers, insectenlarven, slakken en wormen spelen in het voedsel een ondergeschikte rol. De steenmarter is dus geen gespecialiseerde plunderaar van vogelnesten, maar als hij eenmaal ervaren heeft dat hij ergens gemakkelijk bij kan, zal hij vogelnesten niet overslaan. Steenuilen zullen dus moeten uitzien naar veilige nestlocaties. Door het aanbieden van nestkasten die "steenmarterproof" gemaakt zijn kan de mens daarbij een helpende hand bieden. De kunst voor de mens is natuurlijk om beide soorten naast elkaar te laten voortbestaan.